

NİĞDELİ BİR DEVLET ADAMININ ROMANI: “KÜÇÜK PAŞA”***A STATESMAN’S NOVEL FROM NİĞDE: LITTLE PASHA***Adem ÖZBEK*****Özet:**

Ebûbekir Hâzım Tepeyran, Niğde'nin yetiştirdiği devlet adamlarından biridir. Osmanlı'nın son dönemi ve genç Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden çok partili yıllara gelinceye kadar valilik, bakanlık ve milletvekilliği gibi pek çok görevde bulunan Ebûbekir Hâzım Tepeyran, bu vazifeleri dolayısıyla Anadolu'nun pek çok yerini görme ve tanıma fırsatı elde etmiştir. Bulunduğu mevki, aynı zamanda Anadolu'nun halledilmeyi bekleyen birçok sorunuyla yüzleşmesine de vesile olmuştur. Bürokratlıktan edebiyat hayatına geçmesi de bu noktada başlayacaktır. Devlet adamı kimliğiyle mücadele ettiği sorunlarla edebiyat adamı olarak da baş etmeye çalışan Tepeyran'ın Meşrutiyet yıllarında kaleme aldığı “Küçük Paşa” isimli romanı bu düşüncenin ürünü olarak değerlendirilebilir. Türk edebiyatında köyü ve köylüyü işleyen romanların öncüsü sayılan “Küçük Paşa” romanı edebiyat tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda, bu eser, zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım gibi özellikler ön plânda tutularak tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Niğde, Köy, Ebûbekir Hâzım Tepeyran, Roman, Küçük Paşa.

Abstract:

Ebubekir Hazim Tepeyran is a statesman grew up in Niğde. He served as governor, minister and Member of Parliament during the last period of Ottoman Empire and in the newly born Republic. He visited and saw many places in Anatolia because of his job which also gave him the opportunity to face the unsolved problems of Anatolia. His transformation from a Statesman to Literature happened also at this point. His struggle against problems under his Statesman title continued with Literature title as a writer by publishing the novel named “Little Pasha” during the constitutionalism period. “Little Pasha” is an leading novel for Turkish Literature in which it displays Villages and Villagers. In this study, the novel will be analyzed by focusing on the structure, theme, language and expressive features.

Key words: Niğde, Village, Ebubekir Hâzım Tepeyran, Novel, Little Pasha.

* Bu çalışma, 3-6 Mayıs 2012 tarihleri arasında Niğde'de düzenlenen I. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü – Giresun ozbekadem_58@hotmail.com

Giriş

Edebî eserin meydana gelmesinde etkili olan birçok faktör vardır. Bu faktörleri etkili olma bakımından çoktan aza doğru sıralamak gerekirse yazarın yaşantısı liste başı yapılabilir. Zira her yazar ilk olarak yaşadığı ve şahit olduğu olaylardan yola çıkarak oluşturacaktır eserini. 19. yüzyılın önemli eleştirmenlerinden biri olan Hippolyte Adolphe Taine, bir sanat eserinin tabii olaylarda olduğu gibi değişmeyen nedenleri olduğundan bahseder ve bunları üç başlıkta belirtir: “*Sanat eserinin içinde doğduğu fiziksel ve sosyal çevre, onu yaratan ırk, onun yaratılışına tanık olan tarihsel an*” (Yetkin, 1972, s. 195). *Küçük Paşa*'yı, incelerken Taine'in söylediklerini de dikkate alarak içinde doğduğu fiziksel ve sosyal çevre, onu oluşturan sanatçının ırkı ve ait olduğu ırktan tevarüs ettiği özellikler, onun oluştuğu tarihî zaman açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Yazar hakkında yapılan bir çalışmadan (Hayber, 1988) öğrendiğimize göre devlet adamı kimliğiyle tanınan *Küçük Paşa* yazarı Ebûbekir Hâzım Tepeyran, 1864 yılında tipik bir Anadolu şehri olan Niğde'de doğmuştur. Daha çocukluğundan itibaren babasının vazifeleri dolayısıyla Anadolu'nun birçok yerini görmüştür. Bunlar arasında ilköğrenimini yaptığı Isparta ve Antalya, ilk meslek hayatına atıldığı Konya, ardından Kastamonu ve İzmir sayılabilir. Devlet adamlığında yükselişini Edirne vali yardımcılığı, Dedeoğaç mutasarrıflığı, Manastır, Konya, Sivas, Ankara, Hicaz, Beyrut, Bursa ve Trabzon'daki valilikleriyle sürdüren Tepeyran, 1922'de doğduğu şehir Niğde'den milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girer. Ömrünü devlet ve milletine adanmış, Türkiye'nin bir köşesinden diğerine atılarak vazife aşkıyla çalışan Tepeyran, Anadolu insanını ve bu insanın hangi koşullarda yaşadığını yakından gözleme fırsatını fazlasıyla yakalamıştır.

Hakkında yazan hemen bütün eleştirmenlerin ittifak ettiği gibi onun, Türk edebiyatında yer almasını sağlayan eseri *Küçük Paşa*'dır¹. İlk defa 1910 yılında eski harflerle yayımlanan *Küçük Paşa* romanına “*Anadolu'da bir köy...*” diye başlar Ebûbekir Hâzım Tepeyran. Niyetini okura daha ilk anda belirtmek ister gibidir. Eserinde edebiyatımızda o zamana kadar görülmemiş bir gerçeklikle Anadolu'yu, köyü ve köylünün yaşam şartlarını sergilemek istemektedir. Bunu eserinin ön sözünde kendisi de açık bir şekilde dile getirmektedir:

“*Küçük Paşa'da, sadet haricindeki sözlerle hikâye'nin ser-rişte-i cereyânı bid-defeât ve bilâ-ihityâr elden kaçırılmıştır. (...) Fakat ben*

¹ Ebûbekir Hâzım. (1326 / 1910). *Küçük Paşa* (1. Baskı). İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekası. Eser ikinci defa günümüz harfleriyle, sadeleştirilerek ve kısaltılarak 1946 yılında İnkılâp Kitabevi tarafından yayımlanır. Üçüncü baskı 1984 yılında ikinci baskı esas alınarak De Yayınevi tarafından yapılmıştır. (Yazımızdaki alıntılar bu baskıdandır.) Eserin son baskısı yayımlanışının yüzüncü yılında (2011) İnkılâp Kitabevi'nden çıkmıştır.

(...) bu muhayyel hikâyeyi o hakikî elvâh-ı fâcianın hatırıyçün yazdım” (Solok, 1987, s. 436).

Yine eserin önsözünde burada anlattıklarının Anadolu’da yaşanan faciaların sadece bir kısmı olduğunu, bütün Anadolu’da yaşanan felaketler ve bunlar sonucunda oluşan sıkıntıların tamamını anlatmanın mümkün olmadığını da şu sözlerle belirtmektedir:

“Bu kitapta Anadolu fecâyiinin kâffesi değil, en evvel söylenmek lâzım gelenlerden bazıları söylenmiş oldu. Anadolu’nun, bütün memâlikimizin bütün ahvâl-i fecîasından bahsedilecek olsa lâ-yüad ciltler dolar; yazan da, okuyan da bî-tâb-ı melâl düşer, onlar yine tükenmez” (Solok, 1987, s. 436).

Tepeyran, Türk milletinin en sıkıntılı ve hazin dönemi olan Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında yaşamıştır. Türk milleti dünya çapında bir imparatorluk olan ve parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti’nin ayakta durabilmesi için elinden geleni yapmaktadır. Yazar, böyle bir süreçte çok önemli devlet görevlerinde bulunmuş ve milletinin sıkıntılarına şahit olmuştur.

Bu noktada Taine’in şu görüşlerini hatırlamakta fayda var:

“(…) Taine, bir edebî eserden bir yazarın, bir toplumun ve bir ırkın ruhunu yakalamanın mümkün olduğuna inanmaktadır. Edebî eserler bilgi dolu dokümanlardır. Onların her biri bir sanat abidesidir. Bir edebî eser, ne kadar çok beşerî duyguyu ifade ederse o kadar büyük bir eserdir, çünkü edebî bir eserde ifade bulan duygu ve ihtiraslardan bir milletin, bir ırkın varoluş biçimini öğrenmek mümkündür. İnsan duygu ve ihtiralarını somut bir şekilde ifade eden büyük edebî eserlerden bir kültürün bütün kurumlarını oluşturan manevî değerleri ve ahlâkî sebepleri öğrenmek mümkündür ve böyle eserlere tarihe ışık tutmaları bakımından paha biçmek mümkün değildir” (Kantarcıoğlu. 2009: 149).

Edebiyat tarihçilerinin de belirttiği gibi büyük bir edebî değeri olmayan *Küçük Paşa* isimli bu roman incelenerek içinden çıktığı devlet, millet ve onu oluşturan maddî ve manevî unsurlardan mürekkep kültürel öğeler hakkında pek çok kanaate varmak mümkündür.

1. Zihniyet

Yazılışının üzerinden yüz yıldan fazla bir zaman geçen bu roman, edebiyatımızda köyü ve köylüyü işlemesi bakımından öncü bir eser olarak kabul edilir². Yazıldığı dönemin çetin yaşam şartlarından yukarıda kısaca bahsetmiştik. Yazarının elli yıllık memuriyet hayatı boyunca bu sıkıntılarla

² M. Kayahan Özgül, 1889 tarihli *Türkmen Kızı* adlı eserin (Paşabey-zâde Ömer Âli Bey. (1997). *Türkmen Kızı*. (M. K. Özgül, hzl). Isparta: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı) edebiyatımızdaki ilk köy romanı olduğunu söylemektedir. bk. Özgül, 1998.

hemhâl olduğunu da onun biyografisine ait birkaç önemli noktaya temas ederek ifade etmiştik.

İmparatorluktan Meşrutiyet'e ve sonrasında Cumhuriyet'e geçişin sancılarını yaşayan bir toplumda insanlar acınacak bir halde yaşamaktadırlar. Özellikle köy ve köylünün durumu oldukça kötüdür. Devlet, savaşlarla sarsılırken milletini oldukça ihmal etmiş, neredeyse görmezlikten gelmiştir. İnsanlarını sadece vergi almak ve asker olarak kullanmak için hatırlamaktadır. Halk cehalet içinde yüzmektedir. Romandan alınacak birkaç cümle bu durumu açıkça göstermektedir:

"İnsan sığınakları oldukları, ancak kapıları önünde kışın karlar, yazın gübreli çamurlar içinde görülen çıplak insan ayakları izlerinin yardımıyla anlaşılabilir bu pek miskin taş, toprak, çalı, çırpı yığınlarından hâne diye vergi almak, bu acıklı manzaraları görüp de bir iyileştirme çaresi düşünmemek, asırlarda geçse hiç affolunmaz bir cürümdür" (Tepeyran, 1984, s. 12).

Alıntılıdığımız bir paragraf bile insanların asgarî yaşam standartlarından ne kadar yoksun olduğunu göstermektedir. Ev diye kullanılan mekânlar taş, toprak, çalı, çırpı yığınlarıdır. Bunların ev olduğunu anlamak, çıplak ayaklarıyla buralarda dolaşan insanların ayak izlerinden yola çıkarak mümkündür. Devletin bu sorunlara bir çare bulma girişiminde bile bulunmaması asla bağışlanmayacak bir hatadır.

Devletle insan arasında büyük bir kopukluk vardır. Halkın ne yaptığı, hangi koşullarda yaşadığı devlet için önemli değildir. İnsanlar da buldukları koşulları kabullenmiş görünürler. Burada mutlak otorite olan padişaha kayıtsız şartsız bir teslimiyetten söz edilebilir.

Roman kahramanlarından Selime ile Nazikter arasında geçen şu konuşmalar da bize metnin zihniyetini sezdirecek yapıdadır:

- Allah'ı nasıl bilirsin?
 - İyi bilirim, lâkin hiç görmedim.
 - Pekâla, Peygamber kimdir?
 - Allah'ın torunu.
 - Babası kimdir?
 - Adem babamız.
 - (...)
 - Devlet nedir?
 - Bunu herkes bilir: Köylerden vergi, asker alır; fakat kendisi gelmez; kuduz gibi zaptiyeleri saldırır, zift gibi yapışkan tahsildarlar gönderir.
 - Padişah nedir?
 - Devlet efendimizin altın kafes içinde oturan büyük oğlu.
- (Tepeyran, 1984, s. 34)

Bu konuşma, bize ortada büyük bir otoritenin olduğunu fakat bu gücün zayıflamaya başladığını göstermektedir. Padişahı “altın kafeste oturan büyük oğul” ifadesiyle tanımlayan Selime, köylünün devletine bakışını oldukça veciz bir şekilde göstermektedir. Padişah, büyüktür. Müreffeh bir yaşama sahiptir. Bunun karşısında ise insanlar cehalet ve felaket içinde yaşamlarını sürdürme gayreti içerisindeyler. Ama roman boyunca hiç birinden ne bir serzeniş ne de bir isyan cümlesi duyulur. Bu da bize eserin yazıldığı devrin zihniyetini göstermektedir. Ülke içinde ve dışında büyük sorunlarla uğraşan otoritesi sarsılmış bir güç yanında, birey olma şuuruna varamamış, içinde yaşadığı kötü koşulların farkında bile olmayan -farkındaysa bile şikâyet etmeyen- insanlar vardır.

Burada Servet-i Fünun döneminde görülen hayal hakikat çatışmasından da bahsedilebilir. Köyünden kırk günlükken alınıp yedi buçuk yılını geçireceği bir konağa yerleştirilen Küçük Paşa Salih’in, yedi buçuk yaşından sonra tekrar köyüne gönderilirken düşlediği köy ile karşılaştığı gerçek köy, bize bu hayal hakikat çatışmasını en güzel biçimde vermektedir. Küçük Paşa Salih’in hayalindeki, göz alabildiğine uzayan yeşil tarlalar, çeşitli renklerdeki çiçekler ve kelebekler, şen ve şuh oğlaklarla dolu olan köyün aksine, kuru ve kasvetli bir çöl, karasinekler, uyuz keçiler, yarı çıplak, eğitimsiz, yoksul, bakımsız ve çirkin insanlar, bozuk yollar, yıkık dökük evlerden oluşan bir köy vardır³.

Yazar, bütün olanların farkındadır ve bunları en iyi şekilde yansıtmak için İstanbul’da çok müreffeh koşullarda yaşanan bir Paşa konağıyla, Anadolu’nun en ücra köşesinde sefalet içinde yaşayan insanların gündelik yaşamlarından çarpıcı sahneleri mukayese yoluyla vermektedir.

2. Yapı

2.1. Olay Örgüsü

Küçük Paşa, kırk günlük bir bebekken Anadolu’nun ücra bir köyünden İstanbul’un gösterişli ve müreffeh bir Paşa konağına getirilen, burada evin Paşa’sı gibi yetiştirildikten sonra, yedi buçuk yaşında tekrar köyüne gönderilen Salih’in hikâyesidir. Oldukça basit bir kurgusu olan roman Anadolu köylerinden birinin tasviriyle başlar. Üç kısımdan oluşan eserin ilk kısmı on bir, ikinci ve üçüncü kısımlar onar bölümden oluşmaktadır.

Birinci kısımda Keleşoğlu Ali İstanbul’da askerlik yapmaktadır. Anadolu’da bir köyde bulunan karısı henüz doğum yapmıştır. İstanbul’daki

³ Romanda yazar bunlar dışında da çok farklı köy sorunlarına değinmektedir. Bu konuda, Prof. Dr. Ramazan Kaplan “Yazarın yalnızca meseleleri sıralamakla yetinmesi köylünün roman sanatının gerektirdiği biçimde romanda yer almasını engellemiştir. Fakat güçlü gözlemciliği, tenkitçi tutumu ve gerçekliğiyle *Bahtiyarlık* ve *Turfanda mı Turfa mı*’daki köy romantizminin karşısına çok daha gerçekçi bir köy görüntüsü çıkarmıştır. Bu yönüyle *Küçük Paşa*, *Karabibik*’ten sonra köy hayatını başarıyla işleyen ilk örneklerden biridir.” demektedir. bk. Kaplan, 1997, s. 43-44.

bir hemşerisi Keleşoğlu Ali'ye Suat Paşa'nın yeğeni için sütanne arandığını ve bunun kendileri için bulunmaz bir fırsat olduğunu söyler. Ali kabul eder ve karısı Selime'yle kırk günlük bebek olan Salih İstanbul'a getirilir. Çocuğu olmayan Suat Paşa Salih'i evladı gibi sever ve sahiplenir. Salih'in Küçük Paşa'lık dönemi başlar. O artık Paşa gibidir. Üç yıl sonra Ali ve Selime üç yaşındaki çocuklarını konakta bırakarak köyelerine dönerler. Köye döndükten altı ay sonra Salih ve karısı boşanır. İki yıl sonra Suat Paşa ölür. Suat Paşa'nın karısı Naime Hanım Küçük Paşa'yı sevmediği için köyüne gönderir. Bundan sonra Küçük Paşa tekrar Salih olmaya başlar.

İkinci kısım Küçük Paşa'nın köy yolculuğuyla başlar. Bu kısımda köye ve köylünün durumuna dair uzun uzadıya tasvirler yapılır. Fazla bir olayla karşılaşılmaz. Çocukluk günlerini İstanbul'un lüks bir konağında geçiren Küçük Paşa doğduğu köye dönmüştür. Anne ve babası boşandıktan sonra yeniden evlenmişlerdir. Salih köyün bütün olumsuz şartları yetmiyormuş gibi bir de üvey ana zulmüyle karşı karşıyadır. Babası Yemen'e gönderilmek üzere tekrar askere alınınca Salih için hayat daha da zorlaşmıştır. İstanbul'da Küçük Paşa diye anılan Salih, şimdi kendi köyünde "uğursuz piç"tir.

Son kısımda askere alınan Salih'in babası Ali geri dönemez. Üvey ana elinde kalan Salih hastalanır ve zayıf düşer. Üvey anası sokağa atar. Bu arada geriye dönüşle Suat Paşa Konağı'ndan bahsedilir. Suat Paşa'nın ölümünden sonra karısı Naime Hanım hemen evlenmiştir. Suat Paşa'yla evliliği sırasında çocuğu olmayan Naime Hanım yeni kocasından hamiledir. Naime Hanım rüyasında eski kocasını, Küçük Paşa'yı Konak'tan gönderdiği için kendisinden hesap sorarken görür ve çok etkilenir. Çocuğu tekrar konağa getirtmek istese de artık çok geçtir. Çünkü Küçük Paşa sokaklarda kurtlar tarafından parçalanmıştır.

Edebî eserlerde yapı incelemesi yaparken, yazarın eserini yazdığı sırada yaptığı bölümlemelerden yola çıkılabileceği gibi mekân, zaman ve şahıs kadrosunun da dikkate alınabileceği (Aktaş, 1991, s. 23) bilinmektedir. Yazar tarafından yapılan kurguyu yukarıda kısaca verdikten sonra, romanı, mekânı dikkate alarak iki kısma ayırmak istiyoruz.

Salih'in yedi buçuk yıl yaşadığı İstanbul'daki konak hayatı birinci kısım olarak, köyde yaşadığı iki yıllık köy hayatı ikinci kısım olarak değerlendirilebilir. Romanın başlangıcı, aslında yaklaşık on yıllık bir hikâyenin sonudur. Yani eser, Küçük Paşa'nın yedi buçuk yıl yaşadığı Konak hayatının ardından köyüne döndükten sonra iki yıl içerisinde ne kadar garip ve sefil bir hâle geldiğini gözler önüne seren tasvirlerle başlıyor. Daha sonra dokuz yıllık bir geriye dönüşle olaylar kronolojik bir şekilde veriliyor. Roman tekniklerinden biri olan sondan başlatmanın kullanıldığı görülüyor. Sonuç ise trajik bir şekilde bağlanıyor.

Eserde yapıya dair söylenebilecek bir diğer husus da köy-şehir tezadı üzerine kurulmasıdır. İki kısma ayırdığımız eserin ilk kısmında bir çocuğun şehirdeki hayatı gözler önüne serilir. Şehirde bir paşa gibi yetiştirilen çocuk, köy hayatında tam anlamıyla bir sefaletle karşılaşır. Konakta mürebbiyeler elinde özel öğrenim görerek, güzel kıyafetler giydirilip, en güzel yiyeceklerle beslenen Küçük Paşa, köyde pislik içinde, aç, çıplak ve sefildir. Şehir ve köy arasında dağlar kadar fark vardır. Roman, şehir-köy tezadı ve çatışması üzerine kurulmuştur. Bu, Servet-i Fünuncuların hayal hakikat çatışmasına bağlanabilir. Muhayyel köyle gerçekte olan köy birbirinin tam tersidir.

2.2. Kişiler

Romanın başkahramanı Küçük Paşa yani Salih'tir. Eserde onun kırk günlük bebekliğinden on yaşındaki çocukluk dönemine geçişi köy-şehir çatışması ekseninde anlatılır. Olaylar onun etrafında gelişir. Küçük Paşa'nın, 19. asrın sonuna denk gelen on yıllık yaşamı, birbirine tamamiyle karşıt olan şehir ve köy hayatı arasındaki bocalayışı anlatılır. Salih dışındaki kahramanların tamamını vakanın yürüyüşüne yardım eden kişiler olarak değerlendirmek mümkündür.

Salih'in anne (Selime) ve babası (Ali) eserde cahillikleriyle ön plândadırlar. Yukarıda yaptığımız bir alıntı Selime'nin cehaletini açıkça göstermektedir. Ali ise karısını imzasız bir iftira mektubundan dolayı boşayacak kadar cahildir. Suat Paşa, Salih'i sahiplenerek Küçük Paşa olmasına yardım etmiştir. Onu, yardımcı kahraman olarak değerlendirmek gerekir. Naime Hanım'ın kocasının sağlığında Küçük Paşa'ya karşı içten içe beslediği düşmanlık duygusu, onun ölümünden sonra açığa çıkar. Küçük Paşa'nın çatışma yaşadığı kişilerden biri Naime Hanım diğeri üvey annesi Haçca'dır. Küçük Paşa'nın "uğursuz piç"e dönüşmesinde üvey annenin rolü büyüktür. Haçca ve Naime Hanım romanda karşı güç konumundadırlar.

Romanda tabii ki başka şahıslardan da söz etmek mümkündür. Fakat bunlar olayların gidişatında önemli bir yere sahip değillerdir. Sadece eserin yürümesini sağlayacak kadar vardılar.

2.3. Mekân

Küçük Paşa adlı eserde mekân, yapıya dair en önemli unsurlardan biridir. Şehir ve köy hayatındaki zıtlıklar üzerine kurulan bir eserde bunu tabii karşılamak gerekir. Bir tarafta payitaht olan İstanbul'da bulunan bir paşa konağı vardır. Burada her şey iyi ve güzeldir. Hayat şartları kolaydır. İnsanlar güzel giyinir, iyi yiyecekler yer, sıhhi hamamlarda yıkanır, özel mürebbiyelerle yetiştirilirler.

Diğer tarafta ise el değmemiş tabiatıyla bakir bir vaziyette bulunan Anadolu'nun ücra bir köyü vardır. Bu köy muhtemelen Niğde'nin bir

köyüdür. Zira yazarın Niğde'de doğduğunu, iş hayatının bir kısmını da yine burada geçirdiğini biyografisinin ana hatlarını verirken söylemiştik. Köyde her şey kötü ve çirkindir. Hayat şartları oldukça çetindir. İnsanlar hatta hayvanlar bile bakımsız, sefil ve çirkindir. Yiyecek ve giyeceğin iyisi bir tarafa kötüsünü bile bulmak güçtür. Barınma ihtiyacı, insanî olmaktan çok uzak mekânlarla sağlanır. Köylü, okul ve hastane gibi temel kurumlardan yoksundur. İnsanlar sağlıksız, cahil ve eğitimsizdir. Salih, İstanbul'da hastalandıkça aile hekimine gösterilmektedir. Köyde hastalandığı zaman ise "Buraya hekim gelmez mi?" (Tepeyran, 1984, s. 144) diye sorunca üvey anası Haçca'nın verdiği cevap çarpıcıdır:

- *Sös (sus). Hıra (cılız) oğlan, ağzını hayra aç. Burada hekimin ne işi var?*

Haçca'nın böyle düşünmesinin nedeni, doktorun köye ancak cinayet ve ağır yaralanmalar olduğu zaman gelmesidir.

Tabiat, eserde köylünün yaşam şartlarını zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarp dağlar ve çetin kış şartları köylünün hayatını tehlikeye sokmaktadır. Bunu romanın ilk bölümünde yapılan köy tasvirinde görmek mümkündür⁴.

2.4. Zaman

Eserin yazılış tarihi 1910'dur. Vaka zamanı yaklaşık olarak 1887-1897 arasında geçen on yıllık bir süreyi kapsar. Küçük Paşa, 40 günlük bir bebekken İstanbul'a götürülür. Yedi buçuk yaşına kadar orada yaşar. Sonrasında tekrar köyüne dönmek zorunda kalır. Köyünde iki yıl yaşar ve bakımsızlık ve sefaletten dolayı sokaklara düşerek ölür. Eser 1897 yılında Küçük Paşa'nın adeta insanlıktan çıkmış hâlinin tasviriyle başlar. Bu bölümden sonra geriye dönüş tekniği kullanılarak on yıl öncesine dönülür ve olaylar kronolojik olarak verilir.

Eserde zamana dair söylenebilecek unsurlardan biri de ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinin birer cümleyle geçilerek kış mevsiminin uzun uzadıya anlatılmasıdır. Olaylar genellikle kış mevsiminde geçmektedir. Bu, eserin amacına hizmet etmede bir araç olarak kullanılmıştır. Köy hayatının ne kadar zor olduğunu verme gayretinde bulunan yazar, kış mevsimlerini seçerek işini kolaylaştırmıştır, denilebilir. Çetin kış şartlarında doğru düzgün kapısı penceresi dahi bulunmayan barınaklarda yaşamak köylü için adeta eziyettir.

⁴ Bu konuda İnci Enginün şunları söylemektedir: "Romanın başlangıcı ilk bakışta İntibah'ın başındaki tasviri andırmakla birlikte köyün tasvirinde bir uyarma amacı vardır. Kendi kaderine terk edilmiş köy ve köylü her an tabiatın tehdidi altındadır. Onları koruyacak devlet, bu sorumluluğunu yerine getirmemiş, cehalet içindeki köylü sadece kendi içgüdülerine ve ilkel ihtiyaçlarına terk edilmiştir." bk. Enginün, 2007, s. 391.

3. Tema

Romandaki bütün olaylar Küçük Paşa'nın etrafında gelişir. Küçük Paşa etrafında basit bir vaka yapısıyla ilerleyen her şey Anadolu köylüsünün çaresizliği etrafında birleşmektedir. Köy-şehir; köylü-şehirli arasında pek çok farklılık vardır. Bunları, yukarıda yapıya ait unsurları açıklamaya çalışırken zaten ifade etmiştik. Eserde anlatılanların birleştiği nokta, köy-şehir çatışmasından başka bir şey değildir. Dolayısıyla muhayyel köyle gerçek köyün çatışmasından da söz etmek mümkündür. Devletle millet arasındaki kopukluk oldukça açık bir şekilde görülür. Bunu sosyal çatışma olarak da değerlendirmek mümkündür.

4. Dil ve Anlatım

Dil hususiyetlerine geçmeden önce eserin 1910'da eski harflerle yayımlandığı hatırlanmalıdır. *Küçük Paşa* romanı için ilk baskısı dikkate alındığında, döneminin dil özelliklerine uygun olarak Arapça, Farsça kelimelerin ağırlıklı olarak kullanıldığı, bugünden bakılınca ağır denebilecek bir dil özelliğine sahip denilebilir. Fakat, Ebûbekir Hâzım Tepeyran'ın romanını 1946'da ikinci baskıya hazırlarken eskimiş veya kullanımdan düşmüş kelimeler yerine bugünkü karşılıklarını kullanarak bir sadeleştirme yoluna gittiğini de unutmamak gerekir.

Anlatımda dikkat çeken özelliklerden biri yerel ağız kullanımınıdır. Köylülerin kendi aralarındaki konuşmaları buldukları yerin mahalli hususiyetlerini yansıtmaktadır. Buna örnek olarak romanda geçen sös (sus), gölük (eşek), kallenkuş (kırlangıç), hıra (cılız) gibi kelimelerden bir kaç sıralanabilir. Bu kelimelerden kallenkuş ve sös kelimesinin Derleme Sözlüğü'nde (1993a: 2611 / 1993b: 3680) sadece Niğde'ye has olarak görünmesi, eserde bir Anadolu köyü olarak gösterilen yerin Niğde'nin bir köyü olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Bu başlık altına kaydedilebilecek bir başka husus da Tanzimat dönemi metinlerinde çoklukla rastlanan yazarın romanda yer yer kendini hissettirecek metne müdahil olması ve kurguyu bozmasıdır. Yazarımız meddah üslûbu olarak bilinen bu tarzın etkisinden kurtulamamış görünmektedir.

Uzun uzun yapılan tasvirler, sık sık başvurulan deyim ve atasözleri, bazen bir sayfa boyunca süren uzun cümleler de dil hususiyetleri arasında dikkat çekmektedir.

Metinde hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı her şeyi gören, bilen, kahramanların hayal dünyasına nüfuz edebilen bir konumdadır.

Romanda eleştirel bir üslup kullanıldığı görülmektedir. Yazar, dikkatini hayatı boyunca gözlemlediği Anadolu gerçeğinin sadece bir kesiti olan köy problemi üzerine çevirmiştir. Yakından tanıdığı köylüleri,

Adem Özbek
Niğdeli Bir Devlet Adaminin Romanı: "Küçük Paşa"
A Statesman's Novel From Niğde: Little Pasha

konuşmaları, yiyecekleri, giyecekleri, gelenek ve görenekleriyle en ince ayrıntısına kadar tasvir etmektedir. Eserdeki olaylar sebep-sonuç ilişkisi içerisinde verilmektedir. Bu özellikler göz önüne alındığında eserin realist roman sınıfına girdiği rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Derleme Sözlüğü C. X.* (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Enginün, İ. (2007). *Yeni Türk Edebiyatı, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Hayber, A. (1988). *Ebübekir Hâzım Tepeyran*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (2009). *Edebiyat Akımları Platon'dan Derrida'ya*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Kaplan, R. (1997). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgül, M. K. (1998). İlk Köy Romanımız Türkmen Kızı (mı?). M. Özarslan, Ö. Çobanoğlu, (Ed.), *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* içinde (280-291). Ankara.
- Solok, C. K. (1987). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Tepeyran, E. H. (1984). *Küçük Paşa*. İstanbul: De Yayınevi.
- Yetkin, S. K. (1972). *Estetik Doktrinler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.